

zawisłby na szubienicy... Nie wiem, czy zdobyłby się na taką odwagę, jeśli był na jej miejscu... Niczego nie żałuje i jeśli miał drugi raz życie przeżyć, to żyłby tak samo. **3** W zdaniu podrzędnym występuje czas zaprzeczony, warunek określony w nim nie może być spełniony, w zdaniu nadrzędnym występuje tryb warunkowy, a zdarzenie określone w nim nie mogło, nie może i nie będzie mogło nastąpić. *Jeśli byłby był zabrał głos w odpowiednim momencie, ludzie nie zadawaliby niepotrzebnych pytań... Mieszkalibyśmy na wsi, jeśli matka była wyszła za chłopca.* **4** W zdaniu podrzędnym występuje bezokolicznik w funkcji orzeczenia, spełnienie warunku określonego w zdaniu podrzędnym zależy od naszej woli, w zdaniu nadrzędnym występuje tryb warunkowy potencjalny lub czas teraźniejszy albo przyszły, a zdarzenie określone w nim może nastąpić w bliższej lub dalszej przyszłości. *Jeśli by trzymać się litery prawa, wszystkie spółki węglowe należałoby postawić w stan upadłości... Księga „O Kościele” nie jest tekstem antykatolickim, jeśli by katolicyzm rozumieć jako system doktrynalno-teologiczny.*

jezd-nia, D-ni, lm M-nie. **Jezdnia** to ta część ulicy, po której jeżdżą pojazdy. *Jezdnią sunęli motocykliści w białych kaskach... Tomasz pomógł przejść przez jezdnię niewidomemu... ..duupasmowa jezdnia.*

jezd-ny, -ni. **Jezdny** to taki, który ma związek z jazdą jakichś pojazdów, np. umożliwia ją lub ma na nią wpływ. *Trzeba pamiętać, że koszt zmienia właściwości jezdne motocykla... ..koło jezdne... Kierowcy często nie liczą się ze zmianą warunków jezdnych w zimie.*

je-zio-ro, Ms-rze. **Jeziro** to duże naturalne zagłębienie terenu wypełnione wodą i otoczone ze wszystkich stron łądem. *Przeciąwszy przezbrzeżny pas trzcin, wypłynęliśmy na jezioro... ..dom nad jeziorem... ..jeziorko Bajkał.* **Je-zio-rny**, -ni, rzadziej **je-zio-ro-ny**, -wi. *„jeziorna roślinność... ..rybołówstwo jeziorowe.* **Je-zio-rko**, lm D-rek. *Z krzykiem z jeziorka ulatują żurawie... ..jeziorka polodowcowe.*

je-zu-ic-ki, -ic-cy. **Jezuicki** to taki, który należy do jezuitów lub dotyczy ich w inny sposób. *„kolegium jezuickie... ..jezuicy misjonarze.*

2 Zachowanie, które określamy jako **jezuickie**, jest przebiegłe i obłudne. Słowo używane z dezaprobata. *Miał już dosyć tych jezuickich uśmiezków... ..jezuickie wykryły.* **►** W funkcji przysłowka używa się wyrażenia **po jezuicku**. *Był po jezuicku obłudny.* **Je-zu-ic-kość**, D-ści.

je-zu-i-ta, D-ty, C-cie, lm M-ci. **1 Jezuici** to członkowie zakonu założonego w XVI w. przez Ignacego Loyolę do walki z reformacją. Jezuici kładą nacisk na posłuszeństwo i wykształcenie, prowadzą działalność misyjną i edukacyjną. **►** W liczbie mnogiej też cały ten zakon. *Mszę odprawiono w kościele oo. Jezuitów.*

2 Jezuita nazywa się człowieka obłudnego. Słowo używane z dezaprobata. *Mógłbym mu złożyć najlepsze życzenia, ale nie chcę być jezuity.*

je-zu-i-tyzm, D-z-mu, Ms-z-mie. **Jezuizm** to zakłamy lub przewrotny sposób postępowania przypisywany jezuitom. Słowo książkowe, używane z dezaprobata. *Jego wywiad to arcydzieło jezuizmu politycznego.*

Je-zus, D-sa, W-sie lub **Je-zu**. **1 Jezus** to w chrześcijaństwie syn Boży. Jego nauka stanowi podstawę wiary chrześcijańskiej. *Tego dnia narodził się Pan Jezus... ..Jezus Chrystus.* **Je-zu-so-wo**, -wi. *„łaska Jezusowa... ..królestwo Jezusowe.*

2 Niektóre osoby mówią „**Jezu**”, rzadziej „**Jezu-sie**”, aby dać wyraz swoim emocjom, np. zaskocze-

niu lub przerażeniu. *Jezu, zupełnie zapomniałam... To koszmar. Jezu Chryste... O Jezu, to przecież Ola!... Jezusie, Maryjo — ranili was?*

• **Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus:** zob. **pochwalić**.

jeź-dzić, jeź-dzi, jeź-dzę, jeźdź. **1** Jeśli **jeździ**my dokądś, to co pewien czas jeździmy tam. *Włożyła świąteczny kapelusz, w którym zwykle jeździ do miasta... Teraz często jeżdżę w delegację.*

2 Jeśli **jeździ**my czymś, np. samochodem, albo na czymś, np. na nartach lub na koniu, to co jakiś czas znajdujemy się w tym lub na tym i poruszamy się razem z tym w jakimś kierunku. *Nie jeżdżę windą. Boję się... Gdzie jest Grzesz? — Jeździ na rowerze... Na wsi się wzmocniłeś i nauczyłeś się jeździć konno.*

3 Jeśli jakieś pojazdy **jeżdżą**, to poruszają się po jakiejś trasie. *Parę lat temu w ogóle nie jeździły wtedy samochody... W czasie świąt tramwaje jeżdżą bardzo rzadko.*

4 Jeśli **jeździ**my czymś po jakiejś rzeczy, to przesuwamy tym po niej. *Jako chłopiec lubiłem jeździć patykami po sztachetach plotu.*

5 Mówimy, że coś **jeździ**, jeśli się przesuwa, choć nie powinno. *Ten dywanik cały jeździ i w końcu ktoś się na nim poślizgnie.*

6 Mówimy, że ktoś **jeździ** po kimś, jeśli nim pomiata lub wykorzystuje go. Słowo potoczne, używane z odcieniem dezaprobaty. *Tyle dla ciebie zrobił, a ty tak po nim jeździsz!*

• **jeździć** na kimś **jak na tysej kobyle**: zob. **kobyła**
• **jeździć** komuś **po głowie**: zob. **głowa** • **Łaska pańska** na **pszym koniu jeździ**: zob. **pstry**.

jeź-dziec, D jeźdź-ca, W jeźdź-cu lub jeźdź-cze, lm M jeźdź-cy. **Jeździec** to ktoś, kto jeździe na koniu lub innym zwierzęciu wierzchowym. *Z daleka widzieli zbliżających się jeźdźców.* **►** Także ktoś, kto uprawia jazdę konną. **Jeź-dziec-ki**, -dziec-cy. *„klub jeździecki... ..sport jeździecki.*

jeź-dziec-two, Ms-twie. **Jeździectwo** to uprawianie jazdy konnej. *Jej hobby to jeździectwo, którym zajmuje się od dziecka.*

jeź, D-ża, lm M-że, D-ży. **1 Jeź** to nieduże zwierzę o krótkich łapkach, szpiczastym pyszczku, grzbiecie i bokach pokrytych ostrymi, twardymi kolcami. W razie niebezpieczeństwa jeże zwijają się w kule i stróża. **Je-żo-wo**, -wi. *Włosa stercały mu jak jeżowe kolce.* **Je-żyk**, D-ka, lm M-ki.

2 Jeśli ktoś **podchodzi** lub **zabiera się** do czegoś, zwłaszcza do jakiejś pracy, **jak pies do jeża**, to przystępuje do tego bardzo ostrożnie, gdyż obawia się trudności i niepowodzeń.

3 Jeź to także fryzura z bardzo króciutko ostrzyżonych włosów. *Podniósł się, przetarł dłonią rzedniejącego jeża i wyszedł.* **Je-żyk**, D-ka, lm M-ki. *Podobała mu się fryzura Aurelii — język z mocnych, lśniących włosów — i jej niewymuszona elegancja.*

4 Jeśli ktoś jest uczesany lub ostrzyżony **na jeża**, to ma bardzo krótkie, sterzące włosy. *Był to trzydziestopięcioletni mężczyzna z gołą głową, zaczesaną na jeża.* **►** Używane jako przymiotnik. *Chłopiec miał włosy na jeża.*

5 Wyrażenia **średnio** na **jeża** używamy potocznie i żartobliwie, kiedy oceniamy coś jako przeciętne. *Mnie się to podoba średnio na jeża.*

je-że-li. Zob. **jeśli**.

je-że-li-by. Zob. **jeśliby**.

je-żo-wiec, D-żow-ca, lm M-żow-ce. **Jeżowiec** to stworzenie morskie o ciele kulistym lub dyskowatym, okrytym pancerzem z ruchomymi kolcami.

je-żo-zwierz, D-rza, lm M-rze, D-rzy. **Jeżozwierz** to niewielkie zwierzę o długich, sztywnych i ostrych kolcach na grzbiecie i ogonie oraz gęstej, twardej szczerzynie na głowie i karku.

SP PSTAW AGL
[ZD: PRZESZ+
ZD: WAR]
SP NC AGL
[ZD: PRZESZ+
ZD: WAR]
=gdyby

SP PSTAW
[ZD: BEZOK+ZD],
SP NC
[ZD: BEZOK+ZD]
=gdyby

RZ Z

PRZ

RZ N

ÓPRZ

ÓRZ N

PRZ

PRZ ST

►FPS

ÓRZ Z NL

RZ MOS
W LP ODM JAK Z

RZ MRZ NL

RZ MOS NL

ÓPRZ

WYKRZYKNIK
=Chryste

CZ NDK
[[OK]]

CZ NDK
[[N/ra+MS]]

CZ NDK
[[OK]]

CZ NDK
[[N+po-MS]]

CZ NDK
[[OK]]

CZ NDK
[[po-MS]]

RZ MOS

ÓPRZ

RZ N NL
=hippika

RZ MZW

ÓPRZ

ÓRZ MZW

FCZ NDK
[[D-D]]

RZ MZW

ÓRZ MZW

FPS +CZ

►FPSZ NDM
ATR POSTP

FPS +CZ
=średnio

RZ MZW

RZ MZW

je-żyć, -ży. 1 Jeśli zwierzę **jeży się**, jeśli **jeży** kolce, wąsy, pióra lub sierść albo jeśli one mu **się jeżą**, to sterczą do góry, podobnie jak u jeża. *Na trzaśnięcie bata tygrys jeży się i cofa...* *Rumak rozdyma nozdrza, jeży grzywy, iskrzy oczami...* *Sierść Burkowi jeży się, pies obnaża kły i cicho warczy.*

2 Jeśli komuś włosy **się jeżą**, np. na głowie, to sterczą mu lekko do góry, zwykle pod wpływem jakichś silnych doznań, np. strachu lub zimna. *Strach ją obleciał, włosy zaczęły jeżyć się na głowie, wzdłuż karku pociekła strużka potu.* • Mówimy, że **włos się nam jeży na głowie**, jeśli to, na co patrzymy, lub to, czego słuchamy, przeraża nas i zdumiewa. *Wiesz, jak się popatrzy na tę bezmyślność, to włos się jeży na głowie.*

3 Mówimy, że coś, np. nasze życie, **jeży się** przeszkodami, trudnościami, błędami itp., jeśli jest ich w tym bardzo dużo. *Wszystko pietrzyło się, komplikowało, droga do celu jeżyła się wieloma trudnościami.*

4 Mówimy, że ktoś **się jeży**, jeśli sprowokowany lub zagrożony przyjmuje postawę agresywną wobec kogoś. Słowo potoczne. *Jeżył się na samą myśl o pójściu do wojska.*

je-ży-na, D-ny, C-nie. **Jeży-na** to mały, soczysty owoc barwy ciemnoczerwonej lub prawie czarnej, kształtem przypominający malinę. ▶ Także kolczasty krzew leśny, na którym rosną te owoce, lub podobny krzew uprawny, czasem bez kolców. *Wzgórze porośnięte było krzakami jeżyn i spalonymi przez słońce chaszczami.* ◊ **je-ży-no-wy**, -wi. ...słodki dżem jeżynowy.

je-czeć, -czy — **jek-nać**, -nie. 1 Jeśli ktoś **jeczy**, to wydaje przeciągłe, żalonne, nieartykułowane dźwięki, zwykle z powodu cierpienia. *Jećzał z bólu tak, że serce nam się ścisnęło...* *Ptak uderzył chłopca dziobem tak silnie, że ten jeknąwszy puścił go.*

2 Mówimy, że ktoś **jeczy**, jeśli skarży się na coś lub nad czymś ubolewa. *Chłop jeczy nad swoim losem...* *Krysiu! — jeknęła przerażona ciocia Kazia — przecież to dziecko ma gorączkę!*

3 Mówimy, że coś, często jakiś instrument, **jeczy**, jeśli wydaje dźwięki, które kojarzą nam się z ludzkim jękiem. *Jeknęły żalonne struny...* *Drzewa jećwały pod uderzeniami wiatru.*

4 Mówimy, że jakiś naród lub grupa ludzi **jeczy** w niewoli, jeśli cierpi prześladowania. *Polska jeczy w kieracie komunizmu, a ty żyjesz znakomicie.*

jęcz-mień, D-mie-nia, lm M-mie-nie, D-mie-ni.

1 **Jęczmień** to 1.1 jeden z głównych gatunków zbóż, uprawiany dla ziarna, z którego robi się mąkę, kaszę i płatki. Jęczmień jest podobny do trawy, ma długie i sztywne włoski wyrastające do góry z kłosa na czubku łodygi. *W dzbanku stały zielone kłosa jęczmienia.* ◊ **jęczmien-ny**, -ni. ...słoma jęczmienna. 1.2 ziarno tej rośliny. ...mąka z jęczmienia. ◊ **jęczmien-ny**, -ni. ...płatki jęczmienne... ...kasza jęczmienna.

2 **Jęczmień** to także zacerwieniony, bolesny obrzęk na brzegu powieki, kształtem przypominający ziarnko jęczmienia. *Jęczmień zaczyna się od pieczenia i swędzenia powieki.*

jędr-nieć, -nie-je. Jeśli coś, zwykle czyjeś ciało, **jędrnieje**, to staje się jędrne. *Rzeczywiście, zauważa poprawę, skóra jędrnieje, marszczki robią się płytsze.*

jędr-ny, -ni. 1 **Jędrne** ciało, **jędrna** skóra itp. nie są wiotkie ani pomarszczone. ...wysportowane jędrne ciało... *Miała małe jędrne piersi.* ▶ Także o ludziach, którzy mają takie ciało. ...duża, tęga, ale wciąż jeszcze dość jędrna, by przyciągać spojrzenia mężczyzn. ◊ **jędr-ność**, D-ś-ci. *Skóra straciła jędrność, policzki obwisły.*

CZ NDK, CZ NDK [B] ALBO CZ NDK [C] >zejżyć =stroszyć

CZ NDK [C] >zejżyć

FCZ NW NDK-DK [C]

CZ NDK [N]

CZ NDK >najeżyć się

RZ Z

ØPRZ

CZ NDK-DK

CZ NDK-DK [(nad-N)+(CYT)]

CZ NDK-DK

CZ NDK

RZ MRZ NL

ØPRZ

RZ MRZ NL

ØPRZ

RZ MRZ

CZ NDK >zejdzieć

PRZ ST =zwiotczały

ØRZ Z NL

2 **Jędrne** owoce lub warzywa są twarde i świeże. *Ogórki przeznaczone do kiszenia muszą być jędrne...* *...jędrne łodygi rabarbaru.* ◊ **jędr-ność**, D-ś-ci. *Człaber dobrze utrzymuje jędrność korniszonów.*

3 Mówimy, że ktoś ma **jędrny** język, jeśli wyraża się w sposób żywy i dosadny. *...jędrne przekleństwa...* *Bohaterowie filmu mówią językiem jędrnym i naturalnym.* ◊ **jędr-ność**, D-ś-ci. *...jędrność dialogów.*

je-dza, D-dzy, lm M-dze. **Jędza** to 1 brzydka kobieta uosabiająca zło — postać z bajek. *Zmory, jedże i strzygi będą ci się śniły...* *Siedzi baba-jędza i koszułę szyje.* 2 kobieta zła i dokuczliwa. Słowo obraźliwe. *Okazała się wstrętną jędzą, zatruwającą wszystkim życie...* *Ty stara jędzo!*

je-dzo-wa-ty, -ci. **Jędzowata** osoba, zwykle kobieta, jest zła i dokuczliwa. Słowo używane z dezaprobata. *Wysoka, chuda, jędzowata starucha przywitała nas potokiem wzywań i złorzeczeń.* ▶ Także charakter, wygląd lub zachowanie takiej osoby. *...wykrzywione złością, jędzowate twarze.* ◊ **je-dzo-wa-to**. *Uśmiechnęła się jędzowato, zjadliwie...* *...jędzowato złośliwy babsztyl.* ◊ **je-dzo-wa-tość**, D-ś-ci.

Zwłaszcza ostatni fragment jest dokumentem zupełnie wyjątkowej perfidii i jędzowatości.

jęk, D-ku, lm M-ki. 1 **Jęk** to 1.1 przeciągły, żalony, nieartykułowany dźwięk, który człowiek wydaje z siebie, gdy cierpi. *...jęki konających...* *Spod gruzów dochodzą zduszone jęki...* *Władek budzi się z jękiem...* *...jęk bólu.* 1.2 inny, podobny dźwięk. *...przeciągły jęk wiatru.*

2 **Jękiem** możemy nazwać czyjaś skargę. Słowo książkowe. *Moim marzeniem jest napisać historię Polski bez martyrologicznych jęków.*

jęk-li-wy, -wi. **Jękliwy** dźwięk lub głos to taki, który przypomina jęk lub płacz. *Od portu dobiega jękliwy głos syren.* ◊ **jęk-li-wie**. *Płaczki zawodziły jękliwie i darty na sobie szaty.* ◊ **jęk-li-wość**, D-ś-ci.

jęk-nać. Zob. **jęceć**.

jęt-ka, D-ki, C-ce, lm D-tek. **Jętka** to owad latający, żyjący bardzo krótko, od kilku godzin do kilku dni. *...jętka jednodniówka.*

ję-zor, D-ra, Ms-rze, lm M-ry. 1 **Jęzor** to zgrubienie od „język”, zwłaszcza gdy słowo to oznacza 1.1 część ciała. *Pikuś wywalił swój szeroki jęzor i ciężko dyszał.* 1.2 coś, co ją przypomina. *Działo błysnęło długim jęzorem płomienia...* *...jęzor lodowca.*

2 Słowa **jęzor** używamy ekspresywnie w niektórych wyrażeniach potocznych zamiast wyrazu „język”. *Może byś się wziął do pracy, bo tylko jęzorem mieziesz!*... *Jak baby jęzory rozpuszcza, to już lepiej zmykać.*

ję-zy-czek, D-zycz-ka, lm M-zycz-ki. 1 **Języczek** to zdrobnienie od „język”, gdy słowo to oznacza 1.1 część ciała. *Rozwidlony języczek porusza się szybko w otwartym pyszczku zaskronca.* 1.2 coś, co ją przypomina kształtem. *Migotały w oddali blade języczki ognia.*

2 Mówimy, że ktoś ma ostry, cięty lub złośliwy **języczek**, jeśli umie złośliwie lub dowcipnie odpowiedzieć. *Każdy się bał jej ostrego języczka.*

3 **Języczkiem u wagi** nazywamy czynnik decydujący o czymś w sytuacji, w której przeciwstawne siły lub argumenty mniej więcej się równoważą. *Możemy być teraz w sejmie języczkiem u wagi, bo żadna z partii nie ma wyraźnej większości...* *Długo zastanawiali się, czy kupić tak drogi dom.* *Języczkiem u wagi okazał się spadek po dziadku.*

-ję-zycz-ny tworzy przymiotniki złożone określające ludzi, którzy mówią językiem nazwanym pierwszym członem złożenia, kraje, w których mówi się tym językiem, lub publikacje, które ukazują się w tym języku. Np. kraje *hiszpańskojęzyczne* to kraje, w których mówi się po hiszpańsku, a gazety *polskojęzyczne* to gazety wydawane po polsku.

PRZ ST =zwięzły

ØRZ Z NL

PRZ ST =rubaszny, soczysty

ØRZ Z NL

RZ Z =baba-jaga

RZ Z =złośnica, sekutnica

PRZ =złośliwy, dokuczliwy

ØPS +CZ/ PRZ STR

ØRZ Z NL

RZ MRZ [(D)]

RZ MRZ [(D)]

ØPRZ

RZ MRZ [(D)]

ØPRZ

PRZ ST =placziwy

ØPS ST +CZ

ØRZ Z NL

RZ Z

RZ MRZ

RZ MRZ [(D)]

RZ MRZ NL

ØPRZ

RZ MRZ NL

ØPRZ

RZ MRZ

RZ MRZ [(D)]

ØPRZ

RZ MRZ

ØPRZ

RZ MRZ

ØPRZ

RZ MRZ

ØPRZ

RZ MRZ

ØPRZ

FRZ MRZ

CZĄSTKA TWORZY PRZ

język, D-ka, lm M-ki. 1 **Język** to 1.1 miękka, ruchoma część ciała wewnątrz ust. Język ułatwia przełykanie, umożliwia mówienie i odróżnianie smaków. Kiedy jesteśmy na kogoś zły, możemy pokazać mu język, ale jest to niegrzeczne i dość infantylne. *Przesunął językiem po dolnej wardze... Miała obłożony język i powiększone migdałki... Bezczelny! Chciałam mu język pokazać, ale skończyło się na zasunięciu franki przed nosem.* ◊ **ję-zy-ko-wy**, -wi. Słowo używane w anatomii. *...mięśnie językowe. 1.2* coś o wąskim i wydłużonym kształcie, przypominającym kształt tej części ciała. *Złote języki płomieni migotały w kominku... Musiał rozsunąć buty, bo język się zagiął i piekielnie uwierał.* 2 **Język** to także system znaków służący ludziom do porozumiewania się w mowie lub piśmie. Mieszkańcy różnych krajów i regionów mogą mówić różnymi językami. *Mówił biegło w sześciu językach... Bardzo żałowała, że nie zna żadnego obcego języka... ..historia języka polskiego... ..języki słowiańskie.* ◊ **ję-zy-ko-wy**, -wi. *Bariera językowa uniemożliwiała jakiegokolwiek porozumienie... ..poprawność językowa... ..znaki językowe... Miała wyjątkowe zdolności językowe.* ◊◊ **ję-zy-ko-wo**. *...narody bliskie sobie językowo. • Język martwy* to taki, który istnieje tylko w formie pisanej i nie służy ludziom do porozumiewania się. *Łacina stała się językiem martwym... ..martwy język sumeryjski. • Język żywy* to taki, który jest językiem martwym. 3 **Językiem** nazywamy 3.1 sposób mówienia lub pisania charakterystyczny dla jakiejś osoby, autora, epoki lub sytuacji, zwłaszcza rodzaj używanego słownictwa. *Książka jest napisana hermetycznym językiem naukowym... Dokonał szczegółowej analizy języka Sienkiewicza... ..język złodziejski... ..język potoczny... List napisany był starożyteckim językiem... ..Mato cystem, miał bardzo ubogi język.* 3.2 formalny system zapisu używany do specjalnych celów, np. do programowania komputerów lub w logice. *...języki programowania... ..języki rachunków logicznych... ..język formalny.* 4 **Język** filmu, uczuć, barw, itp. to zespół znaków należących do jakiejś dziedziny aktywności lub emocji człowieka. *Jest to powieść nieprzekładalna na język teatru... Są ludzie, którzy nigdy nie nauczyli się języka emocji... Nie można z nimi rozmawiać językiem siły... ..język miłości.* 5 **Językiem** nazywamy zajęcia, na których uczymy się jakiegoś języka, zwłaszcza obcego. *Miał zawsze dobre stopnie z języków... Jutro od rana język polski, potem angielski, potem łacina.* 6 Słowa **język** używa się w następujących wyrażeniach. 6.1 Mówimy, że ktoś **ostrzy sobie** na kimś **język**, jeśli obmawia go. *Wole, żeby języka sobie na mnie nie ostrzył.* 6.2 Jeśli **znaleźliśmy** z kimś **wspólny język** albo jeśli **mówimy** z kimś **wspólnym** lub **tym samym językiem**, to łatwo nam się porozumieć z tą osobą, gdyż mamy podobne do niej poglądy. *Nie umiała nigdy znaleźć z matką wspólnego języka... Jeśli nie rozumiesz, że kłamstwo jest czymś bardzo złym, to chyba nie mówimy tym samym językiem.* 6.3 Mówimy, że ludzie **posługują się** lub **mówią różnymi, innymi lub odmiennymi językami**, jeśli nie mogą dojść do porozumienia z powodu odmiennych poglądów. *Mówili chyba różnymi językami, bo wiecznie mieli do siebie pretensje, nawet w najprostszych sprawach.* 6.4 Mówimy, że ktoś **łamie sobie język**, jeśli z trudem wymawia jakieś wyrazy. *Wymyślili taką nazwę, że można sobie język polamać.* 6.5 Mówimy, że **język się komuś płacze, kołowacieje lub staje kolkiem**, jeśli osoba ta ma trudności z mówieniem, np. ze strachu lub zmęczenia. *Chyba mi język*

skołowacieje, już dziesiąty telefon z tym samym pytaniem... Umieć na pamięć, ale przed całą klasą pewno język mi kolkiem stanie. 6.6 Mówimy, że ktoś **ma coś na końcu języka**, jeśli właśnie ma to powiedzieć, ale powstrzymuje się albo nie może sobie przypomnieć właściwego słowa. *Miał już na końcu języka brzydkie słowo, ale zamilkł... Jak ona się nazywa, mam to na końcu języka.* 6.7 Jeśli ktoś próbuje **zasięgnąć języka**, to stara się spotkać kogoś, od kogo mógłby otrzymać potrzebne informacje. *Kapral chciał jechać do wsi, aby wśród chłopów zasięgnąć języka... Przede wszystkim pragnął zasięgnąć języka o sile załogi i obronności warowni... Kiedy wynajmujemy mieszkanie, warto zasięgnąć języka, kim są ludzie, którzy mają w nim zamieszkać.* 7 Słowo **język** jest używane też w następujących wyrażeniach potocznych. 7.1 Mówimy, że ktoś **ma długi język**, jeśli nie umie dochować tajemnicy. Wyrażenie używane z dezaprobatą. *Znana była ze swojego długiego języka.* 7.2 Mówimy, że **język** kogoś **świerzb** lub **śwędzi**, jeśli osoba ta ma ochotę powiedzieć coś, czego nie powinna mówić. *Język ją śwędział, ale powstrzymała się od gadania.* 7.3 Mówimy, że ktoś **miele** lub **trzepie językiem**, jeśli mówi bardzo szybko i zwykle beznamiętnie lub bez potrzeby. Wyrażenie używane z dezaprobatą. *Od rana tak trzepie językiem, już mnie głowa boli.* 7.4 Mówimy, że ktoś **rozpuścił język**, jeśli zaczął mówić dużo i bez potrzeby. Wyrażenie używane z dezaprobatą. *Koleżanki tak rozpuściły języki, że po południu już całe biuro wiedziało o mojej wpadce.* 7.5 Mówimy, że ktoś **sobie strzępi język**, jeśli mówi na próżno lub zbyt dużo. Wyrażenie potoczne. *Na opis przedstawienia szkoda strzępić język.* 7.6 Mówimy, że **rozwiązał się komuś język** lub że coś **rozwiązało komuś język**, jeśli osoba ta nagle zaczęła chętnie rozmawiać lub opowiadać. *Przy honiaczku Stefanowi rozwiązał się język... Przystaw mu nóż do gardła, to mu rozwiąże język.* 7.7 Jeśli ktoś **mówi**, **plecie** itp., **co mu ślina na język przyniesie**, to mówi dużo i bez zastanowienia. *Pijany bełkotał, co mu ślina na język przyniosła.* 7.8 Mówimy, że ktoś **trzyma język za zębami**, jeśli dochowuje tajemnicy lub milczy. *Potrąfisz trzymać język za zębami?* 7.9 Mówimy, że ktoś **ugryzł się w język**, jeśli powstrzymał się od powiedzenia czegoś. *Ugryzła się w język, żeby nie robić mu przykrości.* 7.10 Mówimy, że ktoś **zapomniał języka w gębie**, jeśli zmieszał się tak, że nie wie, co powiedzieć. *Jak człowiek staje pierwszy raz przed mikrofonem, to najczęściej zapomina z wrażeń języka w gębie.* 7.11 Mówimy, że ktoś **ciągnie kogoś za język**, jeśli próbuje, zwłaszcza z pewnym wysiłkiem, dowiedzieć się czegoś od niego. *Trzeba go było trochę ciągnąć za język, ale wreszcie znamy całą prawdę.* 7.12 Mówimy, że ktoś **jest na językach** jakichś ludzi lub że dostał się **na języki**, jeśli stał się przedmiotem plotek. *Sama przecież nie pójdzie do kina, zaraz znalazłaby się na językach całego miasteczka... Nie chcę przez twoją arogancję dostać się na ludzkie języki.* 7.13 Mówimy, że ludzie **wzięli kogoś na języki**, jeśli go obmawiają. *Dopiero wezmą nas na języki, niech to się tylko rozniesie.* 7.14 Mówimy, że ktoś **poszedł, poleciał** itp. z **językiem** na kogoś, jeśli naskarżył lub doniósł na niego. *Nie jej nie można było powiedzieć, od razu leciała z językiem do ciotki.* 7.15 Mówimy, że ktoś **biega, gania** itp. z **językiem**, jeśli rozpowszechnia plotki na jakiś temat.

• **język ezopowy**: zob. **ezopowy** • **miec niewyparzony język**: zob. **niewyparzony** • **pypec na języku**: zob. **pypec** • **wywiesić język**: zob. **wywiesić**.

RZ MRZ

◊PRZ

RZ MRZ
[[O]]
=języczek

RZ MRZ

◊PRZ

◊OPS

FRZ MRZ

FRZ MRZ

RZ MRZ
[PRZD]
=styl, gwara,
żargon

RZ MRZ

[[O]]

RZ MRZ

[[O]]

RZ MRZ

[[PRZ]]

FCZ NDK

[na-MS]

FCZ DK-NDK

[[z-N]]

>znajdować

FCZ NDK

FCZ NDK-DK

>polamać

FCZ NW NDK-DK

[[C]]

>popłacać,

skołowacieć,

stanąć

FCZ NDK

[[B]]

FCZ DK-NDK

[[o-MS/PYT]]

>zasięgać

FRZ MRZ NL

=długi jezor

FCZ NW NDK

[[B]]

=jezor

świerzb

FCZ NDK

=mleć

[trzapac]

jezorem

[ozorem]

FCZ DK-NDK

>rozpuszczać

=rozpuścić

jezor

FCZ NDK

[[sobie]]

FCZ NW DK-NDK

[[C]]

LJF FCZ DK-NDK

[[C]]

>wizywać

FRZ N NL

[[C]]

=trzy po trzy

FCZ NDK-DK

>utrzymać

FCZ DK

FCZ DK-NDK

>zapominać

FCZ PCH NDK-DK

[[B]]

>pociągnąć

FPS +CZ

[[PRZD]]

FCZ PCH DK-NDK

[[B]]

>brać

FCZ DK-NDK

[[na-B]+(do-D)]

>ić, lecieć

FCZ DK-NDK

[[OK]]

RZ MRZ

- ję-zy-ko-znaw-ca**, D-cy, lm M-cy. **Językoznawca** to osoba zajmująca się językoznawstwem. ...przedmiot badań filologów i językoznawców. ◊ **ję-zy-ko-znaw-czy**. ...środowisko językoznawcze.
- ję-zy-ko-znaw-stwo**, Ms-stwie. **Językoznawstwo** to nauka opisująca języki, ich historię, gramatykę, wzajemne wpływy itp.
- ji-disz**. Zob. **jidsz**.
- ji-dysz**, rzadziej **ji-disz**. **Jidysz** to język Żydów europejskich, powstały z dialektów niemieckich z dodatkami elementów hebrajskich, słowiańskich i romańskich. *Pytano Singera, dlaczego pisze w jidysz... ..literatura w języku jidysz.*
- jive** [dʒajw], D *jive'a*, lm M *jive'y*. **Jive** to szybki taniec w takcie parzystym, popularny zwłaszcza w latach pięćdziesiątych, tańczony początkowo do muzyki jazzowej, a później do rocka and rolla. *Bedziemy się uczyć jive'a i rocka.* ▶ Także muzyka tego tańca.
- jo-an-ni-ta**, D-ty, C-cie, lm M-ci. **Joannici** to członkowie zakonu rycerskiego powołanego w XII wieku w Jerozolimie do walki z muzułmanami. Joannici nosili czarne płaszcze z białym krzyżem po lewej stronie. ▶ W liczbie mnogiej też cały ten zakon.
- jod**, D-du, Ms *jo-dzie*. **Jod** to fioletowa krystaliczna substancja, która znajduje się np. w wodzie morskiej, a w organizmie ludzkim w tarczycy. Jod bywa używany do wyrobu barwników i leków, np. jodyny. *Tysiące dzieci spędzają tu wakacje, wdychając nasycone jodem morskie powietrze.* ◊ **jo-do-wy**, -wi. ...kapięle jodowe... ..kwas jodowy.
- jo-del-ka**, D-ki, C-ce, lm D-łek. **1 Jodelka** to zdrobnienie od „jodła”.
2 Jodelka to wzór, zwłaszcza utworzony przez nitki tkaniny, przypominający układ igieł na gałązce jodły. ...garnitur w brązową jodelkę. ▶ Także tkanina, zwykle wełniana, o takim wzorze. *Potrzebuję pięciu metrów jodelki na płaszcz.*
- jo-d-ła**, D-ty, C-le, lm D-del. **Jodła** to drzewo iglaste rosnące w górach, o jednolitej korze i pionowo sterujących szyszkach. ▶ Także jego drewno. ...dom z jodły. ◊ **jo-d-ło-wy**, -wi. ...puszcza jodłowa... ..jodłowe gałzki.
- jo-d-ło-wać**, -tu-je. Kiedy mężczyzna **jodluje**, to śpiewa, używając specjalnej techniki, znanej np. w Tyrolu, która polega na nagłych skokach od dźwięków niskich do śpiewanych falsetem.
- jo-dy-na**, D-ny, C-nie. **Jodyna** to alkoholowy roztwór jodu w postaci brunatnego płynu, stosowany do odkażania skóry dookoła ran.
- jog**. Zob. **jogin**.
- jo-ga**, D-gi, C-dze. **Joga** to 1 indyjski system filozoficzny, który zaleca ćwiczenia i medytacje jako środek do osiągnięcia doskonałości i wyzwolenia się z kręgu wcieleń. **2** rodzaj gimnastyki wzorowanej na ćwiczeniach wyznawców jogi, mający na celu odprężenie fizyczne i psychiczne.
- jog-ging** [dʒoʒing], D-gu, lm M-gi. **Jogging** to systematyczne i niezbyt szybkie bieganie na świeżym powietrzu w celu utrzymania dobrej kondycji fizycznej. *Pływam, gram w tenisa, uprawiam jog-ging.* ▶ Także taki niezbyt szybki bieg. *Setki fanów biegają za nią w czasie jej porannych joggingów.*
- jo-gin**, D-na, Ms-nie, lm M-ni lub **jog**, D-ga, lm M-go-wie. **Jogin** to ktoś, kto praktykuje jogę. ◊ **jo-gi-ni**, D-nt, B-nię, lm M-nie, D-giń lub **jo-gin-ka**, D-ki, C-ce, lm D-nek.
- jo-gurt**, D-tu, Ms-gur-cie, lm M-ty. **Jogurt** to lekko kwaskowy napój ze sfermentowanego mleka, dość gęsty, często z dodatkami różnych owoców. ...jogurt malinowy. ◊ **jo-gur-to-wy**, -wi. ...smak jogurtowy. ◊ **jo-gur-cik**, D-ku, lm M-ki.
- joint venture** [dʒɔjnt wɛncɛzɛr]. Słowo zasadniczo nieodmienne, ale w liczbie mnogiej używane też w formie *joint ven-tures*. Spółka **joint venture** to spółka zawiązana przez firmę krajową z firmą zagraniczną lub przez firmę zagraniczną na terenie danego kraju. Termin ekonomiczny. *Kapitał szwajcarski jest zainteresowany tworzeniem spółek joint venture z polskimi firmami... Joint ventures muszą mieć silne zarządy, zdolne do odciążenia się od konfliktów między partnerami.* (Po angielsku dosłownie: wspólne przedsięwzięcie).
- jo-jo** to zabawka dziecięca w kształcie płaskiej szpuli z nawiniętą ciasno nicią. Nić trzymamy za koniec i, zręcznie poruszając ręką, sprawiamy, że szpula porusza się w górę i w dół po nici. *Można bawić się warzącym jo-jo.*
- jo-ker** [dʒɔkɛr]. Zob. **dżoker**.
- jo-łop**. Zob. **jelop**.
- jo-ło-pa**. Zob. **jelopa**.
- jon**, D-nu, Ms-nie, lm M-ny. **Jon** to atom, który w wyniku oddania lub przyłączenia elektronów ma ładunek dodatni lub ujemny. Termin fizyczny i chemiczny. ...jony wapnia.
- jo-na-tan**, D-na, Ms-nie, lm M-ny. **Jonatan** to nieduże jabłko z czerwonym rumieńcem, lekko kwaśne i soczyste. ▶ Także drzewo, na którym rosną te jabłka.
- jo-r-da-now-ski**. Przymiotnik używany w następującym wyrażeniu. • **ogródek jordanowski**: zob. **ogródek**.
- Jor-dań-czyk**, D-ka, lm M-czy-cy. **Jordańczyk** to ktoś, kto pochodzi z Jordanii. ◊ **Jor-dan-ka**, D-ki, C-ce, lm D-nek.
- jo-r-dań-ski**, -scy. **Jordańskie** jest to, co dotyczy Jordanii lub Jordańczyków. ...król jordański *Husajn*.
- jot** to nazwa litery *j*. *Don Juan pisze się przez jot, nie przez h.*
- jo-ta**, D-ty, C-cie. **1 Jota** to nazwa litery *j*, częściej nazywanej *jot*.
2 Jeśli jakaś osoba lub rzecz nie zmienia się (**ani**) **na jotę** lub nie jest jakaś (**ani**) **na jotę**, to nie zmienia się wcale lub w ogóle nie ma danej cechy. *Nie zmienił na jotę swoich przekonani... Nie czujemy się winni ani na jotę... W pracy nie było ani na jotę lepiej.*
- 3** Jeśli coś jest z czymś zgodne **co do joty**, np. z jakimiś planem lub oczekiwaniami, to zgadza się z tym całkowicie. *Przepowiednie ziściły się co do joty... Nazajutrz historia powtórzyła się co do joty... Byliśmy co do joty tacy sami.*
- 4** Jeśli coś jest podobne do czegoś **jota w jotę**, to jest bardzo podobne lub takie samo. *Wdałaś się w ojca jota w jotę... Miasteczko było jota w jotę takie, jak myślałem.*
- jo-wiał-ny**, -ni, -niej-szy. Ktoś, kto jest **jowialny**, zwłaszcza starszy mężczyzna, jest życzliwy, pogodny i obdarzony poczuciem humoru. *Zagłoba stał się symbolem jowialnego, pełnego fantazji polskiego szlachcica.* ▶ Także o wyglądzie, zachowaniu i usposobieniu takiej osoby. ...jowialna *twarz*... Czyni to w sposób jowialny z szerokim uśmiechem. ◊ **jo-wiał-nie**, -niej. *Dobra wódka nie jest zła — stwierdził jowialnie pułkownik Ba-giński... Strali się być jowialnie dowcipni i prawi-li mi komplementy.* ◊ **jo-wiał-ność**, D-s-ci. *Siodeł-kowaty nos i odstające uszy nadawały twarzy wyraz dobroliwej jowialności.*
- Jo-wisz**, D-sza. **Jowisz** to 1 piąta od Słońca planeta Układu Słonecznego. *Sonda minęła właśnie Jowisza.* **2** w mitologii rzymskiej najważniejszy z bogów, odpowiednik greckiego Zeusa.
- jo-wi-szo-wy**, -wi. Jeśli ktoś ma **jowiszowe** oblicze, to ma wyraz twarzy dostojny, surowy